

**ORD. PROF. DR. ZİYAEDDİN FAHRİ FINDIKOĞLU'NUN
FOLKLOR YÖNÜ**

Kerim YUND

Genel yaşamı, yazı hayatı, düşünceleri, işleri bakımından çok yanlı bir yol gösterici olan Fındıkoğlu'nun biz yalnız Folklor, Onomastik alanını, bugün elimizde bulunan materyele göre, belirtmeye çalışacağız. Fındıkoğlu, çeşitli gazete, dergi, broşür, kitaplarda yayın yapmıştır, yarım yüz yılı geçen yazarlık durumu vardır. Bunları bilmek, tanımak, dallara ayırmak olanağı, çok zordur. Bereket versin «Fındıkoğlu Bibliyografyası» yayın hayatını 1957 yılı sonunadek yazmıştır. Bunlar arasında folklorla ilgili olanları da Sayın Yargıç Ali Rıza Önder, «Türk Folklor Araştırmaları» dergisinin, 212. sayısında çıkan bir makalesinde ayırmıştır. Biz de elimizdekilerle birlikte bunlardan da büyük ölçüde yararlandık.

Başta Türk Ansiklopedisi olmak üzere, İstanbul Ansiklopedisi, Hayat Ansiklopedisi, Meydan-Larousse'da bizim bakışımızdan Tortum Çağlıyanı gibi ulu yönlerini belirten satırlar değil, kelimeler bile yok. Hele onun folklorculuğu yönünden birşey yazmamışlar. Bizim kendisi ile yirmi yıla yakın tanışmamız folklor, onomastik, toponomi bakımından benim için büyük önem taşır. Bu tanışıklık İş dergisine, kimi yazıları yazmamızın nedeni de olmuştur. Aramızda olan yakınlığın etkisi ile 1963 yılında İçel gezisine çıktık: 1963 Şubatının son on günü içinde o zaman asistan bulunan Mehmet Eröz'le ben, hocamız Konya - Silifke - Erdemli - Mersin - Tarsus üzeri bir inceleme gezisi yaptık. Bu gezinin konusu: Etnografya, Toponomi, onomastika idi. Bu çalışmaların bir bölümü (İş) dergisinin (Silifke sayısı)nda yayınlan-

di. Bir bölümü de Mehmet Eröz'ün doktora çalışmalarına malzeme oldu.

20/2/1963 günü Tarsus'da ünlü türkolog (Niyazi Ramazanoğlu) nu ziyaret ettik. Ertesi günü Mersin'de Ramazanoğlu'nun portakal bahçesini gezip öğle yemeğini Mersin Ticaret Borsası lokantasında bilece yedik. Ramazanoğlundan bu dolaylardaki yürükler, o sırada Rusya'da yapılan uluslararası türkoloji kongresine Ramazanoğlu katıldığı için buna dair bilgi aldık. Adeta dörtlü bir sempozyum oldu.

Fındıkoğlu'nu, gerçekten kavramak çok güç. Onun pek çok yazıları, kitapları çıkmıştır. İmzalı, imzasız, inisiyalli, takma adlı olan bu yazıların bir bölümünün kendi yazısı olup olmadığı konusunda sağ olsa idi, kendisi de bir şey söyleyemezdi sanırım.

Takma adlarının bir bölümünü yinelemiş, bir bölümünü ise ancak biyol yazıp ondan sonra kullanmamıştır. Bu konuda (Fındıkoğlu Bibliyografyası: 1918-1958) adlı eseri okumak yeter. Bunu günümüze dek getirme ise üste düşen görevlerden biridir.

Sayın Fındıkoğlu, ilk yazısını 1918 yılında yazmış, yayınlamak üzere (Sebil-ül Reşat) dergisine göndermiş ise de basılmamıştır. Bundan sonra da yazıları, folklorla ilgili araştırmaları, takma ve öz adları ile ölümüne kadar basında haberi olup, olmadan yinelenmiştir. Umarım ki bundan sonra da bir çok dergiler, gazeteler aktüalitesini yitirmeyen bu yazıları yeniden süreli yayınlarının, eserlerinin içine alacaklardır.

(Sivas Folkloru) adlı Sivas'da çıkmakta olan dergi yazarlarından (Muharrem Türkmen) in adı geçen derginin 21. sayısında çıkan (Sivas'da Temürlenk Menkibeleri) adlı makalesinde; 1930 yılında İstanbul'da yayınlanan (Halk Bilgisi Haberleri) adlı dergiden söz açarak kimliğini bilemediği Ahmet Halil, vaad ettiği ikinci makaleyi yayınlamamış onun bıraktığı yerden biz sürdürmeye çalışacağız, diyerek Ahmet Halil adını zikretmektedir. Fakat bu kişinin kim olduğunu bilmediğini de açıklamaktadır. Dergi ise bu noktada bir beyanda bulunmuyor. Gerçekten hemen 25-30 yıl önceki kimi dergileri, gazeteleri donatan bir çok kişilerin adları, soyadları bugün, unutkanlığın yoğun sisleri içinde gittikçe kalınlaşan toz bulutuna bürünmektedir. Yazı haya-

ında ise susan, ya da susmayıp kim olduğu unutulmuş gibi kişiler, gerçekten araştırılmaya değer bir çalışma koludur. Pek çok dergilerde, gazetelerde Ahmet Halil adlı yazarın özlü makalelerini, iğneli fıkralarını, kısa önerilerini okumuş bulunuyoruz. Bu Ahmet Halil kimdir? Hiç bir yerden kolay değil zor da olsa düğümü çözücü bir bilgi edinemiyoruz. Gerçekten Ahmet Halil'i bilenler onunla görüşüp konuşanlar çoktur. Fakat onu Ahmet Halil olarak değil, Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu olarak bilirler. Fındıkoğlu, bu takma adı, öteki takma adlarına bakış daha çok kullanmıştır.

Fındıkoğlu'nun evdeki adı (Ahmet)dir. Öğretim süresince olan adı ise (Ziyaeddin Fahri) olarak sürmüştür.

Fındıkoğlu'nun yazılarına koyduğu çeşitli adlar, işaretler, imzasız yazıları:

Yukarda da belirttiğimiz gibi Fındıkoğlunun eserlerinde ad, ve soyadı, soyadı, takma ad, lakap, inisiyal (baş harfler), imzasız yazılar vardır. Bunlar ayrı bir etüd konusudur. Bu adların nedenleri üzerinde durulması yararlıdır. Bizim faydalandığımız bu konuda iki güvenilir kaynak vardır. Bunlardan biri «Fındıkoğlu Bibliyografyası» adlı eser olup (1) işaretliler ondan alınmıştır. Ötekisi ise sayın Ali Rıza Önder'in (Türk Folklor Araştırmaları Dergisi) nin 212. sayısında çıkan makalesidir ki buradan aldıklarımızı (2) diye işaretledik. Öteki açıklamalar ise bizimdir.

A. — 1: Ahmet

Ahmet — 1

Ahmet Halil — 1

A.H. — 2: Ahmet Halil

Notumuz: 1) iki numaralı yazı (L) ve (D) diye Fındıkoğlu'nun iki inisiyali kullandığını yazıyorsa da bunu bir numaralı bilgiden aldı ise orada bunun ikisinin bir kişi adı olduğu işaretlenmiştir. Bu nedenle biz göstermedik.

2) (H) harfi adını (He) diye söylememizin doğru olduğunu sandığımız için sıralarken (Halil) den sonraya koyduk.

A. Kadioğlu — 1: Ahmet Kadioğlu

A.K. — 1: Ahmet Kadioğlu

Ahmet Ziyaeddin — 1

Ali Hikmet — I: Biyol kullanmıştır. — 1

Çilingiroğlu, A. — 1 : ?

Notumuz: A. Çilingiroğlu idi, biz sıralaca göre bu biçime koyduk.

D.L. — 1 : ?

Bu simgenin hangi adları ya da amacı tuttuğunu anlayamadığımız için soru işareti koyduk.

Devecioğlu, Dr. M.

Çilingiroğlundaki notumuza göre bunu da Dr. M. Devecioğlu şeklinden bu biçime koyduk.

Fındıkoğlu — 1

Notumuz: Fındık sözü her ne kadar dilimizde yaygın ise de kelime Türkçe değildir.

F. Z. F. — 1 : Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri

Adı geöen bir sayılı eserde soyadları kanunundan sonra yani 1934 den bu yana (F.Z.F.) diye yazarın adı koyulmayan eserler ve yazılar simgelendirilmiştir (s. 95).

H. — 1 : Halil veya Hayat olması gerek

H.B.D. — 1 : Halk Bilgisi Dergisi — 1

H.M. — 1 : Hayat Mecmuası

Notumuz: Gerçi mecmuanın adı Hayat idi ve mecmua biçiminde olduğu için de Hayat Mecmuası denirdi. Bu bakımdan inisiyalin (M) harfi fazla gibi görünürse de böyle işaretlemişlerdir.

I.ř. — 1 : Iř mecmuası

Not: Mecmuanın adı Iř olduğuna göre (I.ř.) olmayıp yalnız (I.) olması gerekirse de bu biçimde kullanmıştır.

K.A. — 1 : Kadioğlu Ahmed

Kadioğlu — 1

Kadızzade — 1

K.Z. — 1 : Kadızzade

M.B. — 1 : Muallimler Birliği

M.C. — 1 : Muallimler Cemiyeti

M.İ. 1 : ? Bu simgenin kavramını anlayamadım. «Mecmua İdaresi» olabilir.

Sertkaya, Dr. M. — 1

Not: Adı geçen eserde Dr. M. Sertkaya diye yazılı ise de (Abece) ye göre sıraladığımız için notda söylediğimiz adı bu biçime koyduk.

Z.F. — 1 : Ziyaeddin Fahri

Adı geçen bir sayılı eserde yazarın 1934 yılına kadar adı olmayan eser ve yazıları (Z.F.) diye işaretlenmiştir. (s. 95).

Bu vesile ile Naile Binark ile Saide Aslanbek'in 1971 yılında çıkardıkları (Tanzimattan Bugüne Türk Yazı Hayatında Takma Adlar İndeksi) kitabında: Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri maddesinde öteki maddelerin çoğunda da olduğu gibi yanlışlar, eksikler vardır.

Bikez Fındıkoğlu 1916 doğumlu değil 1901 doğumludur. (A. K.) iki yol yazılmıştır. (D) diye bir simge konmuş, (L) diye bir simge konmuş (M.C.) simgesi Muallimler Cemiyeti demektir. Bu (M.İ.) simgesi ile karıştırılmıştır. (ilingiroğlu, A) simgesi (Ahmet Halil) ile karıştırılmıştır. (Sertkaya Dr. M.) simgesi yanlış yazılmış ve doktor yalnız (D.) harfi ile gsterilmif.

Bunların dışında kalan adlar da hiç yazılmamış. Binark ve arkadaşının kitabı 1971 de, «Fındıkoğlu Bibliyografyası» ise 1958 de basılmıştır. Buradan çekildiği halde doğru ekememişler, kolaylık olsun diye yalnız yazarların soyadına göre değil öz adına göre de yapılan indeksde Ahmed Halil varsa da Ziyaeddin Fahri adı yoktur.

Ziyaeddin Fahri'nin kökünün lakabı Fındıkoğlu'dur. Bu adı 1934'den önce çıkan yazılarında kullanmamıştır. Soyadları yasa-sınca (Fındıkoğlu) nu soyadı olarak almıştır. Lâkin o, soyadını öz adından önce yazmayı doğru bulmuş, yasa ise özadından sonra soyadının yazılacağını belirtmiştir. Fındıkoğlu yasa nede-niyle iki uçdan birinde karar kılamayıp kimi yerde soyadını önce, öz adını sonra; kimi yerde de soyadını önce, öz adını sonra yazmıştır. Bu son biçimin doğruluğunu yaşadıkça savunmuş ama yasal işlerde özel düşüncelerin yeri olmadığından iradesini yü-rütmekte bir hayli engellerle karşılaşmıştır. Ama yine de görüşü-nün doğruluğunda direnmiştir. Rahmetli Prof. sürekli çalıştığı gazete ve dergilerde sadece onun baş harfini yazmakla yetin-miştir. Bunları yukardaki sıralacımızda az da olsa belirttik. Kimi kez hiç bir amaç gütmeksizin yazısına (Ali Hikmet) gibi bir imza atıvermiştir.

Folklor, onomastik üstadı olan Fındıkoğlu'nun çeşitli tak-ma adlarını ve nedenlerini açığa vurmak gerçekten anlamlı bir iş olacaktır.

Türkiye'de halkiyat, halk bilgisi, folklor adı bir çalışma ko-luna verilmeden çok önceleri bu disiplinle uğraşanlar vardı. İlk Türk folklorcusu olarak 11. yüzyılda yaşayan Kaşgarlı Mahmut'u benimserim. Sonraki yüzyıllarda da Türk folkloruyla uğraşanlar vardır. Sözelimi Evliya Çelebi 17. yüzyılın ünlü bir folklorcusu-dur. 18. yüzyıl divan edebiyatında bile halka doğru bir gidiş ol-duğu sezilir. Türkçe oldukça sadeleşir. Hece vezinli türküler, öğütler, atasözleri divan edebiyatı ozanlarını, yazarlarını ilgilen-dirir. Fakat 1789'un Avrupa'daki gümbürtüsü 1839'da yani 19. yüzyılda Şinasi, Ahmet Vefik Paşalar gibi değerlerin folklorumuz üzerine güçlü olarak eğilmelerini sağlamıştır. 20. yüzyılda ise Türk folklor malzemesini bir bilim olarak düşünenler, derleyen-ler, işleyenler olmuştur. Bunlar arasında yalnız Türkler değil, yabancılar da görülmektedir. 1922'den önce üzerinde bilinçle durulan folklorumuzun 1922'den bu yana bilimsel bir giyime bü-rünmesinde emeği geçenler vardır. Fakat bunların başında Zi-yaeddin Fahri de önderlik etmektedir. (Bk. Folklor Dergisi, sayı 19, s. 56,57). Bu gerçeğe İhsan Hınçer de (Folklor 69-2, s. 3) de şöyle değinir: «1927 yılında Ankara'da (Türk Halk Bilgisi Derne-ği) kuruldu. İşin başında Ziyaeddin Fahri ... yer almıştı», der.

Türk Halk Bilgisi Derneği o yıl bir ciltlik yıllık mahiyetindeki ilk eserini verdi. Adı Halk Bilgisi Mecmuası, idi. İkinci cildi çıkarılmadı. Yine adı geçen yazar «...Ziyaeddin Fahri ve Halit Bayrı idi. Bu sahada Türk folklor tarihi bu isimleri hiç bir zaman unutmayacaktır,» diye ulular.

Ziya Gökalp'in, halka yönelik çalışmalarını kendine ilke eden Fındıkoğlu, öğrencilerine, asistanlarına, arkadaşlarına folklor açısından şevklendirici sözler söylemekten kıvanç duyar. Günden güne gelişen Avrupa çalışmaları yönünden Türk folklorunu araştırmayı telkin ve talim ederdi. Benim bir ara küllenen, kabuklaşan folklor çalışmalarım 1956'da onun uyarıcı soluğu ile yanmış, özellikle yer adları, kişi adları konusunda beni de uyarmıştır. Fındıkoğlu folklor konusunda konuşmalar yapmış, yazılar yazmış, risaleler çıkarmış, kılavuzlar basmış, incelemelerde bulunmuştur. Fındıkoğlu'nun ilk yazıları Sarıkamış'da 1920 de kurulmuş olan (Varlık) gazetesinde çıkmıştır. Ondan sonra çeşitli yerlerde yayınlanmıştır. Folklorla ilgili eserleri şunlardır: Erzurum Şairleri 1927 — Bayburtlu Zihni 1928 — Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber 1928: 1928 yılında Halk Bilgisi Derneği yayınlarından olan bu kitabın birinci ve ikinci kısmını Fındıkoğlu yazmıştır. Ziya Gökalp ve Aile Adları — Çocuklarımız ve İsimleri — Folklor ve Etnografya Kılavuzu.

Dergilerde Türk Yurdu'nun Ankara'da 1928 yılında çıkan birinci sayısında «Halk Edebiyatına Ait Bir Menkıbe» adlı yazısı var.

«Halk Bilgisi» mecmuasında çıkan yazıları:

1928 yılında Ankara'da bir tek nüsha çıkan mecmuada şu yazıları yayınlanmıştır. Yürüyeceğimiz yol — Dadaloğlu hakkında — Emrah'ın kitabesi — Yaşayan halk şairleri — Halk bilgisi ve Millî birlik — İki Anadolu türküsü ve bedîî terbiyeye dair düşünceler — Folklor ve mahiyeti — Raife Hakkının Basılmamış bir tezi hakkında.

Bu başlıklar yukarda belirttiğimiz iki numaralı yazı sahibince seçilmiştir.

«Halk Bilgisi Haberleri» mecmuası:

İstanbul'da bu adla çıkan mecmuaya Fındıkoğlu 13 kadar folklorla ilgili yazı yazmıştır. Bunlardan iki sayılı inceleyicinin ayırdıkları şunlardır:

Anadolu mecmua ve gazeteleri sayı: 14 — Harputlu bir şair: Hacı Hayri sayı: 57 — Halk bilgisi sayı: 85 ve 87 — Ankaralı bir şair: Ayaşlı Fahri 1928 sayı: 82 — Bayburtlu Zihni sayı: 86.

Hayat:

Birinci seri Hayat mecmuasında üstadın pek çok yazısı çıkmıştır. Biz bunlar arasında 10 kadarını folklorla ilgili başlıklar olduğunu saptamış bulunuyoruz.

Halk gazetesinde:

1925 yılında İstanbul'da çıkan Halk gazetesinde çeşitli sayılardan üstadın halk edebiyatı ve folklorla ilgili sekiz yazısını saptadık. Önder'in seçtikleri. Halkî edebiyat tetkikleri — Bayburtlu M. Turhan'ın araştırmaları 29/12/1925 — Halkî edebiyat tetkikleri. Bayburtlu Zihni ve şiirleri 12/1/1926 — Halkî edebiyat tetkikleri: Maniler 19/1/1926 — Halkî edebiyat tetkikleri: İrşadi 26/1/1926 — Raks ve cemiyet 22/12/1925 — İlim nazarında Kürt meselesi 16/1/1926 ve 30/1/1926.

Hâkimiyeti Milliye:

Fındıkoğlu Ankara'da bulunduğu sıralarda Hâkimiyeti Milliye gazetesinin sürekli yazarları arasında idi. Halk bilgisi, halk edebiyatı üzerine de bir hayli yazmıştır ki bunlar 15 i aşkındır. Bunlar arasından Önder'in seçtikleri:

Halk bilgisi derneğinin kuruluşu 7/8/1927 — Halk bilgisi tetkikleri 13/8/1927 — Halk bilgisi faaliyetleri 24/8/1927 — Anadolu türküleri 17/9/1927 ve 24/9/1927 — Halk edebiyatına ait bir eser (S. Nüzhet'in Karacaoğlanı) 29/7/1927 — Bir şeyh ve bir şair 15/10/1927 — Halk bilgisi, ehemmiyeti ve tarihçesi 8/1/1928 — İki beктаşi şairi 14/1/1928 — İki şair ve koşmaları, Raşit ve Rüzî 10/2/1928 — Anadolu şairlerinden Dertli 17/2/1928

Kızılırmak gazetesinde:

Fındıkoğlu kısa sürelerle Sivas'da bulunmuş, orada halk edebiyatı ve folklorla uğraşmıştır. Bu ara Kızılırmak gazetesinde de yazıları çıkmıştır. Bunlardan 22/8/1929 ve 26/8/1929 günlü gazetelerde Temiz Türkçe başlıklı yazılarını Ali Rıza Önder 2 sayılı dergide fişlemiştir.

İş mecmuası:

Fındıkoğlunun kendi çıkardığı ve yıllarca sürdürdüğü bu dergide pek çok yazıları vardır. Folklorla ilgili olanlar uzun bir sayıya ulaşır. Önder'in seçtikleri ile yetineceğiz: İstanbul masalları 1939 sayı: 19 — Başak Anadolu diyalektolojisi hakkında 1941 sayı: 28 — Soyadlarımızda millileşme 1945 sayı: 48 — Azerî şairi Sabirle başbaşa 1949 sayı: 89 — Tortumda ay isimleri 1950 sayı: 103 — Türk folklorculuğunda anket usulü 1952 sayı: 128 — Kayseri, Niğde ve Konya havalisinde müsteşriklerle bir hafta 1954 sayı: 154 — Türk antroponomisi ve Eğirdirde soyadları 1954 sayı: 154 — Soyadları işi ve Hamdullah Suphi 1956 sayı: 179 — Bir türkü ve iktisadî folklor 1957 sayı: 193.

Ülkü mecmuası:

Birinci seri Ülkü'de bir çok yazıları çıkan hocamızın folklorla ilgili yazıları da vardır. Önder, Erzurum şairlerinin Şerifi 1941 S. 100'den bunu seçmiştir.

Çığır mecmuası:

Rahmetli profesör Çığır mecmuasında folklor, özellikle onomastik çevresinde yazılar yazmıştır: Safranboluda soyadı tetkikatı 1942 S. 117.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde :

Bu dergide Fındıkoğlu ile ilgili bir hayli yazı çıkmışsa da biz A. R. Önder'in seçtikleri ile yetiniyoruz:

Aşık Sunmaniye dair S. 38 — Bayburtlu Zihni ve tezkirecilerimiz S. 125 — Yeni bir folklor etnografya kılavuzu S. 103 —

Folklor ve hukuk S. 13 — Çocuk edebiyatı folklorunun değerlendirilmesi S. II — Hukuk folkloru s. 16 — Para folkloru s. 14 — Sünmaiye dair S. 17 — Fransada folklor neşriyatı s. 23 — 12. Müsteşrikler kongresi s. 26 — Türk folklorunda isim meselesi s. 39 — Değerli Türk folklorcusu Ahmet Şükrünün ölüm senesi 1953 s. 45 — Mesleklerin manası s. 49 — Bir ankete cevap s. 65 — Türk folklorculuğunun yakın tarihi s. 69 — Folklor ve sosyoloji s. 83.

Bilgi dergisi:

Folklor araştırmaları S. 68.

Cumhuriyet gazetesinde:

Üstad Cumhuriyet gazetesinin yıllarca yazarlığını yapmıştır. Burada çıkan yazıları içinde bir kısmı folklorla ilgilidir. Bunlardan Ali Rıza Önder'in seçtiklerini (Türk Folklor Araştırmaları)ndan alıyoruz:

— Hacı Bayram ve şiirleri 17/2/1928 — Halk bilgisi ve içtimaiyat 25/5/1929.

Folklor ve hayat 14/7/1938 — Deliorman Türklüğü nasıl kayboluyor 3/10/1938 — Eşsiz bir Türk folklorcusu 24/11/1944 — Folklorun sanat, edebiyat ve bilgi kaynağı olarak değeri 4/4/1945 — Folklorun tarihî ve içtimai hâdiselerle alâkası 28/7/1945 — Millî destanlarla masalların değerlendirilmesi meselesi 10/6/1945 — Erzurum folklorunu tanıtmaya hareketleri 15/4/1947 — Türk folkloru ve Faruk Kaleli'nin ölümü 3/12/1947 — Çocuk edebiyatı folklorunun değerlendirilmesi 21/11/1949.

Tasviri Efkâr gazetesinde:

Fındıkoğlu 1941 yılında çıkan Tasviri Efkâra da yazılar yetiştirmiş, bunlar arasında özellikle soyadlarımızla ilgili yedi, sekiz makale yayınlamıştır. Bunlardan Önder'in seçtikleri:

Bursada mevlüt yazma ananesi 22/5/1941 — Ziya Gökalp'ın Diyarbakırdaki faaliyeti 14/6/1941 başlıklı yazıları.

Vakit:

1943 yılından sonraları Vakit gazetesinde yazdığı makalelerde özellikle dil konuları üzerinde durmuştur.

Rahmetli Fındıkoğlunun bütün yazılarını, kitaplarını inceleyip onun gerçek yüzünü aydınlığa çıkarmak, çalıştığı kurumların, yetiştirdiği aydınların, belgelerini bağışladığı müesseselerin başta gelen ödevidir. Bunu sıcağı sıcağına, fakat evediyeye getirmeden yapmak, Fındıkoğlunu yaşatmak demektir.